

Ανίχνευση επιμορφωτικών αναγκών και εκπαιδευτικός σχεδιασμός επιμορφωτικών προγραμμάτων: Η συμβολή των Σχολικών Συμβούλων

Ραχήλ Μαρτίδου
Σχολική Σύμβουλος Π.Α 37^{ης} Περιφέρειας Ν. Χαλκιδικής
rmartidou@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με βάση τον ιδρυτικό Νόμο (Ν. 1304/1982) και την Υπουργική Απόφαση Φ.353.1/324/105657/Δ1/8-10-2002-ΦΕΚ 1340/16-10-02, μία από τις βασικές αρμοδιότητες των σχολικών συμβούλων είναι η επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών της περιφέρειάς τους και η ενθάρρυνση κάθε προσπάθειας για επιστημονική έρευνα.

Στο πλαίσιο αυτό, στην παρούσα εργασία, αφού γίνει μια σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση του σχεδιασμού των επιμορφωτικών προγραμμάτων, θα περιγραφεί η διαδικασία του σχεδιασμού ενός επιμορφωτικού προγράμματος στο πλαίσιο του επιμορφωτικού έργου του σχολικού συμβούλου με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Ειδικότερα, αφού καταγραφεί η διαδικασία ανίχνευσης των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών της περιφέρειας ευθύνης μου με τη χρήση ερωτηματολογίου, θα περιγραφεί ο σχεδιασμός του επιμορφωτικού προγράμματος με βάση ένα μοντέλο εκπαιδευτικού σχεδιασμού.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: *Επιμορφωτικές ανάγκες, σχεδιασμός επιμορφωτικών προγραμμάτων*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που οργανώνεται τις τελευταίες δεκαετίες στη χώρα μας βασίζεται σε μαζικά και συγκεντρωτικά μοντέλα (Ξωγέλλης 2002, Γραικός 2014). Οι θεωρητικές κατευθύνσεις για αποκεντρωτικούς τύπους επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών φαίνεται ότι δεν έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την πράξη. Οι ευκαιρίες που έχουν σήμερα οι εκπαιδευτικοί για επιμόρφωση έχουν περιστασιακό χαρακτήρα και οργανώνονται μαζικά και ταχύρρυθμα, με αποτέλεσμα να επισημαίνονται ελλείψεις τόσο στο επίπεδο οργάνωσης όσο και στην αποτελεσματικότητα της επιμόρφωσης (Γραικός, 2014). Αντίθετα, σταθερό χαρακτήρα έχουν οι επιμορφωτικές δράσεις που οργανώνουν οι σχολικοί σύμβουλοι σύμφωνα με τη δυνατότητα που τους δίνει η σχετική νομοθεσία (Γραικός, 2014).

Με βάση τον ιδρυτικό Νόμο (Ν. 1304/1982) και την Υπουργική Απόφαση Φ.353.1/324/105657/Δ1/8-10-2002-ΦΕΚ 1340/16-10-02, οι σχολικοί σύμβουλοι οργανώνουν και πραγματοποιούν σεμινάρια και επιμορφωτικές συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς, υποστηρίζουν τους εκπαιδευτικούς, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες με σκοπό τη βελτίωση της διδασκαλίας, παρακολουθούν διδασκαλίες εκπαιδευτικών ή οργανώνουν δειγματικές διδασκαλίες, ενημερώνουν τους εκπαιδευτικούς πάνω σε σύγχρονα επιστημονικά θέματα, ενθαρρύνουν την εφαρμογή νέων μεθόδων διδασκαλίας και υποστηρίζουν την εφαρμογή εκπαιδευτικών καινοτομιών (Αντωνίου 2011).

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 1304/82 και το άρθρο 8 του Ν.2525/97, οι σχολικοί σύμβουλοι ενθαρρύνουν, υποστηρίζουν και καθοδηγούν τις ενδοσχολικές προσπάθειες επιμόρφωσης των σχολείων της αρμοδιότητάς τους, ενισχύουν τις πρωτοβουλίες των σχολικών μονάδων για την επιμόρφωσή τους και δημιουργούν θετικά κίνητρα στην εκπαίδευση, βοηθούν τους εκπαιδευτικούς και τους ενθαρρύνουν να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και δραστηριότητες για την αντιμετώπιση επιμέρους προβλημάτων του σχολικού έργου για τον εμπλουτισμό της σχολικής ζωής και την αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και

συνεργάζονται με τους Διευθυντές των σχολικών μονάδων με σκοπό τον προγραμματισμό των παιδαγωγικών συναντήσεων με το διδακτικό προσωπικό και την οργάνωση της επιμόρφωσης τους (ενδοσχολική επιμόρφωση). Με βάση επομένως το νομικό πλαίσιο που αναφέρθηκε, ο ρόλος του σχολικού συμβούλου θεωρείται καθοριστικός στην οργάνωση και υλοποίηση επιμορφωτικών προγραμμάτων (Αντωνίου 2011).

Μία από τις βασικές παραμέτρους αποτελεσματικότητας ενός επιμορφωτικού προγράμματος είναι ο συστηματικός σχεδιασμός του (Χατζηπαναγιώτου 2001, Μπότου 2013, Αντωνίου 2011). Ο σχεδιασμός του επιμορφωτικού προγράμματος βρίσκεται σε αντιστοιχία με τις επιστημολογικές παραδοχές, τις παιδαγωγικές επιλογές και τα οργανωτικά δεδομένα, δηλαδή, τον χρόνο, τον τόπο και τις δυνατότητες. Το είδος της επιμορφωτικής απρέμβασης, η φιλοσοφία, ο προσανατολισμός και η μορφή του προγράμματος, προσδιορίζουν τον τρόπο σχεδιασμού, αλλά και τις φάσεις της οργάνωσης, της εφαρμογής και της αξιολόγησης του προγράμματος (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008). Είναι, επομένως, σαφές ότι ένας από τους βασικούς παράγοντες της αποτελεσματικότητας των επιμορφωτικών δράσεων που οργανώνει ο σχολικός σύμβουλος είναι ο σχεδιασμός αυτών των δράσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, στην παρούσα εργασία, αφού γίνει μια σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση του σχεδιασμού των επιμορφωτικών προγραμμάτων, θα περιγραφεί η διαδικασία του σχεδιασμού ενός επιμορφωτικού προγράμματος στο πλαίσιο του επιμορφωτικού έργου του σχολικού συμβούλου με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Ειδικότερα, αφού καταγραφεί η διαδικασία ανίχνευσης των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών της περιφέρειας ευθύνης μου με τη χρήση ερωτηματολογίου, θα περιγραφεί ο σχεδιασμός του επιμορφωτικού προγράμματος με βάση ένα μοντέλο εκπαιδευτικού σχεδιασμού.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Κάθε σχεδιασμός επιμορφωτικού προγράμματος που απευθύνεται σε ενήλικες θα πρέπει να διέπεται από τις βασικές αρχές εκπαίδευσης των ενηλίκων. Σύμφωνα με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων (Χασάπης 2000, Βεργίδης 1999), ο σχεδιασμός ενός προγράμματος επιμόρφωσης περιλαμβάνει τα εξής:

- Τη μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης και τον εντοπισμό των κυριότερων προβλημάτων.
- Τον προσδιορισμό και την ανάλυση σημαντικών δεδομένων σχετικά με τα κοινωνικά – οικονομικά, επαγγελματικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού-στόχου.
- Τη διερεύνηση και καταγραφή των εκπαιδευτικών αναγκών του πληθυσμού-στόχου.
- Τη διερεύνηση των διαθέσιμων υλικών και ανθρώπινων πόρων για την υλοποίηση προγράμματος.
- Τον καθορισμό του σκοπού και τη σαφή διατύπωση των λειτουργικών στόχων του προγράμματος.
- Τον προσδιορισμό του τύπου του προγράμματος, του τίτλου, της χρονικής διάρκειας, του προβλεπόμενου αριθμού των συμμετεχόντων και την επιλογή των επιμορφωτών.
- Την επιλογή και τη δόμηση του περιεχομένου του προγράμματος. Προσδιορίζονται, δηλαδή, οι θεματικές ενότητες, οι μέθοδοι και τα μέσα, επιλέγεται και αναπτύσσεται το εκπαιδευτικό υλικό.
- Την επιλογή παιδαγωγικών και διδακτικών μεθόδων και εκπαιδευτικών μέσων.
- Τον προσδιορισμό προϋποθέσεων (προϋπολογισμός κόστους, κατάλληλοι χώροι επιμόρφωσης, εξοπλισμός και εργαστήρια, διάρκεια κλπ).
- Τον προσδιορισμό των κριτηρίων, μεθόδων και τεχνικών αξιολόγησης.
- Τη σύνταξη χρονοδιαγράμματος οργάνωσης, ανάπτυξης, και αξιολόγησης των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων.

Ένας από τους πλέον διαδεδομένους και συνήθεις σχεδιασμούς προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων (Χατζηπαναγιώτου, 2001), προβλέπει τα εξής πέντε διαδοχικά στάδια:

1. Στάδιο μελέτης της υπάρχουσας κατάστασης και συγκεκριμένα ανίχνευση, καταγραφή και ανάλυση των αναγκών εκπαίδευσης και κατάρτισης της ομάδας-στόχου.
2. Στάδιο καθορισμού συγκεκριμένων σκοπών και λειτουργικών στόχων του προγράμματος, όπως αυτοί απορρέουν από την ανάλυση των καταγεγραμμένων αναγκών.
3. Στάδιο επιλογής περιεχομένων, ορισμού θεματικών ενοτήτων και δόμησης του προγράμματος.

4. Στάδιο οργάνωσης της μεθόδευσης και επιλογής μεθόδων και μέσων διδασκαλίας και άσκησης, και
5. Στάδιο πρόβλεψης κριτηρίων και μεθόδων αξιολόγησης, με το οποίο ολοκληρώνεται ο σχεδιασμός της εφαρμογής κάθε επιμορφωτικού προγράμματος, ενώ η υλοποίησή του εξαρτάται από τη διαχείριση των ανθρώπινων και υλικών πόρων.
Στην πράξη τα στάδια αυτά δεν είναι ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, αλλά αλληλεπιδρούν. (Sork & Caffarella 1989: 233-245, Βεργίδης 1989: 2055-2056). Ο προηγούμενος σχεδιασμός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και στην περίπτωση των επιμορφωτικών προγραμμάτων που οργανώνει ο σχολικός σύμβουλος.

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

Πρώτο βήμα, στη διαδικασία οργάνωσης ενός επιμορφωτικού προγράμματος είναι η φάση της καταγραφής αναγκών. Βασική προϋπόθεση επιτυχούς εφαρμογής του αποτελεί η διαδικασία της καταγραφής αναγκών. Σύμφωνα και με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων η μάθηση γίνεται περισσότερο αποτελεσματική, όταν απαντά σε υπαρκτά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες (Ehrich et al 1995: 173). Ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα έρχεται συνήθως να «συναντήσει» τις ανάγκες των εκπαιδευτικών, τις οποίες προσπαθεί να ικανοποιήσει (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008). Το στάδιο της διερεύνησης των εκπαιδευτικών αναγκών αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του σχεδιασμού στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, είναι σημαντική διαδικασία που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία και αποτελεσματικότητα του προγράμματος και κινείται πάνω σε δύο άξονες: στο πλαίσιο αναφοράς και στον πληθυσμό-στόχο. Σύμφωνα με τον Βεργίδη (2008, 20) «Ως διαδικασία διερεύνησης εκπαιδευτικών αναγκών ορίζεται η συστηματική ερευνητική διαδικασία του προσδιορισμού των εκπαιδευτικών αναγκών ενός πληθυσμού -στόχου σε σχέση με ένα δεδομένο πλαίσιο αναφοράς. Η διαδικασία της διερεύνησης εκπαιδευτικών αναγκών καταλήγει στον προσδιορισμό του εκπαιδευτικού περιεχομένου μιας παρέμβασης και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων ελλειμμάτων του σε σχέση με το πλαίσιο αναφοράς». Επομένως, η ποιότητα σχεδιασμού ενός επιμορφωτικού προγράμματος καθορίζεται από τα χαρακτηριστικά και τις προδιαγραφές του προγράμματος σε συνδυασμό με τις διαπιστωμένες ανάγκες και τα διατυπωμένα αιτήματα των εκπαιδευτικών στους οποίους απευθύνεται το πρόγραμμα. Η έννοια «ανάγκη» ορίζεται πάντοτε στο πλαίσιο μιας θεωρητικής προσέγγισης και συνεπώς επιδέχεται διαφορετικούς ορισμούς και ερμηνείες (Βεργίδης, 2008). Οι εκπαιδευτικοί, στους οποίους απευθύνονται τα επιμορφωτικά προγράμματα, είναι άτομα με ιδιαίτερα βιώματα και προσωπικά χαρακτηριστικά, ενδιαφέροντα, προσδοκίες, κίνητρα, επιθυμίες, ανάγκες, στάσεις, συμπεριφορές – αλλά και μέλη κοινωνικών ομάδων, φορέων και θεσμών. Ως εκ τούτου η ανομοιογένεια που παρατηρείται, αλλά και η πολυμορφία των προβλημάτων που καλύπτει η εκπαίδευση ενηλίκων καθιστούν αναγκαία τη διερεύνηση των αναγκών των συμμετεχόντων.

Οι ανάγκες όμως των εκπαιδευτικών μπορεί να μην είναι ούτε ξεκάθαρες, ούτε απόλυτα συνειδητές και εκφρασμένες ρητά. Μπορεί να είναι αντιφατικές και συγκρουσιακές μεταξύ τους, εφόσον αναπτύσσονται σε πολλαπλά επίπεδα και έχουν αντικειμενικές και υποκειμενικές διαστάσεις (Βεργίδης 2007, Βεργίδης 1999). Σε πολλές περιπτώσεις, ακόμα και όταν οι εκπαιδευτικοί έχουν συνειδητοποιήσει σε βάθος τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, δεν τις εκφράζουν ρητά ή τις εκφράζουν με έμμεσο και υπαινικτικό τρόπο. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) σε συνειδητές και ρητές, β) σε συνειδητές και μη ρητές και γ) σε λανθάνουσες ανάγκες (Βεργίδης 1999). Η διάκριση αυτή των εκπαιδευτικών αναγκών μάς βοηθάει στην επιλογή των κατάλληλων μεθόδων και τεχνικών για τη συλλογή και επεξεργασία στοιχείων.

Η διερεύνηση αναγκών είναι δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία, θεωρείται όμως απαραίτητη, αφού έχει ως στόχο να αναγνωρίσει προβλήματα και αδυναμίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στο καθημερινό τους έργο, καθώς και σε τομείς, τους οποίους επιθυμούν να βελτιώσουν. Η διερεύνηση αναγκών θα πρέπει να αποτελεί μέρος μιας συνεχούς διαδικασίας και καθημερινής δραστηριότητας με απαραίτητη την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευτικών (Hopkins 1989, 97). Σύμφωνα με την Χατζηπαναγιώτου (2001), για να προσδιορίσουμε τις εκπαιδευτικές ανάγκες των επιμορφούμενων, ακολουθούμε τα παρακάτω βήματα:

- I. Στάδιο προετοιμασίας, δηλαδή εξασφάλιση της καλής θέλησης και της δημιουργίας κλίματος αποδοχής της διαδικασίας
- II. Στάδιο άσκησης, δηλαδή εκπαίδευση, ώστε όσοι πρόκειται να επιμορφωθούν να κατανοήσουν και να συμμετάσχουν ενεργά στην εφαρμογή του σχήματος καταγραφής αναγκών που θα επιλεγεί.
- III. Στάδιο συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, το οποίο αναφέρεται στη μεθόδευση της συλλογής και της ανάλυσης δεδομένων.
- IV. Στάδιο follow-up, στην περίπτωση που χρειαστεί και δεύτερη εκτίμηση αναγκών εάν διαπιστωθεί ότι μετά την επιμόρφωση οι καταγεγραμμένες ανάγκες δεν ικανοποιήθηκαν, επειδή από την αρχή δεν προσδιορίστηκαν με αξιοπιστία.

Η επιλογή της μεθόδου ανίχνευσης και καταγραφής των αναγκών εξαρτάται: α) από το επίπεδο καταγραφής και ανάλυσης των αναγκών, β) από το πόσο σύντομα χρειαζόμαστε τα αποτελέσματα της καταγραφής, γ) από τον διαθέσιμο προϋπολογισμό, δ) από το ποιος θα καταγράψει και θα αναλύσει τη διαδικασία, ε) από το αν θα συμμετάσχουν εθελοντικά οι εκπαιδευτικοί και στ) από το πλαίσιο και τις ευρύτερες συνθήκες διεξαγωγής της (Χατζηπαναγιώτου, 2001, 85). Για την ανίχνευση των επιμορφωτικών αναγκών μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις κλασικές ερευνητικές μεθόδους και τεχνικές, όπως είναι το ερωτηματολόγιο, οι συνεντεύξεις, ο καταγιτισμός ιδεών, η ανάλυση περιεχομένου κειμένων-γραπτών τεκμηρίων, η μελέτη στατιστικών στοιχείων κ.λπ. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η διάκριση των εκπαιδευτικών αναγκών σε τρεις κατηγορίες: α) σε συνειδητές, και ρητές, β) σε συνειδητές, αλλά μη ρητές, γ) σε λανθάνουσες μας βοηθάει να επιλέξουμε τις κατάλληλες μεθόδους και τεχνικές για τη διερεύνησή τους. Για τις εκπαιδευτικές ανάγκες που θεωρούμε ότι είναι συνειδητές και ρητές μπορούμε να επιλέξουμε ως καταλληλότερη μέθοδο συλλογής στοιχείων την περιγραφική δειγματοληπτική μέθοδο και τη χρήση ερωτηματολογίων ή/και κατευθυνόμενων συνεντεύξεων. Εάν οι ανάγκες των συμμετεχόντων είναι σε σημαντικό βαθμό μη ρητές ή λανθάνουσες, τότε για τη διερεύνησή τους θα επιλέξουμε ποιοτικές μεθόδους και τεχνικές που δίνουν έμφαση στην κατανόηση των πράξεων, των προσωπικών νοημάτων και των αναγκών των ατόμων από τη σκοπιά των ίδιων, όπως είναι: οι ιστορίες ζωής, οι μελέτες περίπτωσης, η ατομική και η ομαδική συνέντευξη.

Όσον αφορά το μοντέλο καταγραφής των αναγκών υπάρχουν διάφορα μοντέλα καταγραφής και ανάλυσης αναγκών (Χατζηπαναγιώτου 2001). Τα πιο αντιπροσωπευτικά είναι το μοντέλο DION, το μοντέλο SIGMA και το μοντέλο GRIDS. Το τελευταίο μοντέλο (GRIDS, Guidelines for review and internal development in schools), είναι σύμφωνα με την Αντωνίου (2011) το καταλληλότερο για την ενδοσχολική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και περιλαμβάνει τις εξής φάσεις: α) εξοικείωση με τη μέθοδο, ορισμός υπεύθυνου καταγραφής αναγκών και μεθόδευση της όλης διαδικασίας, β) χρήση ερωτηματολογίου, ώστε όλο το προσωπικό να εκφράσει την άποψη του για τους τομείς, στους οποίους θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα ανάπτυξης επιμορφωτικών προγραμμάτων, γ) σχεδιασμός, συγκέντρωση και ανάλυση των δεδομένων προκειμένου να διατυπωθούν προτάσεις για την επίλυση του προβλήματος, δ) στάδιο δράσης και εφαρμογής των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων, ε) εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της συγκεκριμένης επιμορφωτικής δράσης, καθώς και αξιολόγηση του μοντέλου GRIDS (Χατζηπαναγιώτου 2001: 87-88).

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ο καθορισμός του σκοπού και η αναλυτική και σαφής διατύπωση των επιμέρους στόχων αποτελούν βασική παράμετρο επιτυχίας του επιμορφωτικού προγράμματος. Σε κάθε περίπτωση ο σκοπός και οι στόχοι θα πρέπει να αντιστοιχούν στις ανάγκες των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί σκοποί ενός εκπαιδευτικού προγράμματος θέτουν το περίγραμμά του και αντιπροσωπεύουν το πιο αφηρημένο επίπεδο των εκπαιδευτικών προθέσεων, σε αντίθεση με τους διδακτικούς στόχους (objectives) με τους οποίους δηλώνουμε επακριβώς τι επιδιώκουμε να επιτύχουν οι εκπαιδευόμενοι κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά το τέλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Μπότου 2013). Η διατύπωση των στόχων σύμφωνα με την επικρατούσα διεθνώς πρακτική στην εκπαίδευση ενηλίκων είναι τριεπίπεδη και αναφέρεται στην απόκτηση γνώσεων, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στη διαμόρφωση στάσεων.

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ, ΟΡΙΣΜΟΥ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΟΜΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το περιεχόμενο ενός επιμορφωτικού προγράμματος πρέπει να βρίσκεται σε αντιστοιχία με τον σκοπό και τους στόχους του προγράμματος, τις επιμορφωτικές ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επιμορφουμένων (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008). Για τον καθορισμό του περιεχομένου του επιμορφωτικού προγράμματος μπορεί να αξιοποιηθεί και η σχετική βιβλιογραφία και οι απόψεις επιστημόνων και ερευνητών, όπως επίσης και αυτές έμπειρων εκπαιδευτικών. Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό οι επιμορφούμενοι να λαμβάνουν ενεργά μέρος στην επιλογή του περιεχομένου.

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΜΕΘΟΔΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η επιλογή των μεθόδων εξαρτάται από τον σκοπό της επιμόρφωσης, τους διδακτικούς στόχους, την υπάρχουσα υλικότεχνική υποδομή, τις γνώσεις των εκπαιδευόμενων και το προφίλ των εκπαιδευτών (Χατζηπαναγιώτου, 2001). Σε κάθε περίπτωση, εφόσον πρόκειται για εκπαίδευση ενηλίκων, πρέπει να χρησιμοποιούνται ενεργητικές και συμμετοχικές εκπαιδευτικές μέθοδοι. Η επιλογή των εποπτικών μέσων πρέπει να γίνεται με βάση τα κριτήρια της σαφέστερης απόδοσης των διδασκόμενων αντικειμένων, της αναπαράστασης της πραγματικότητας, της προσέλευσης της προσοχής των συμμετεχόντων και της διέγερσης του ενδιαφέροντός τους. Τέλος, το περιεχόμενο, η μορφή και το είδος του επιμορφωτικού υλικού προσδιορίζονται από τη θεματική του επιμορφωτικού προγράμματος, τους επιδιωκόμενους στόχους και τις εκπαιδευτικές μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν. Προσδιορίζονται ακόμη από τη διαθέσιμη υλικότεχνική υποδομή και την ευχέρεια των συμμετεχόντων να χρησιμοποιούν το σχετικό υλικό.

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Στο σχεδιασμό κάθε επιμορφωτικού προγράμματος πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η πρόβλεψη μεθόδων αξιολόγησης του προγράμματος για τη χάραξη βελτιωτικών παρεμβάσεων ή και ριζικότερων αλλαγών του επιμορφωτικού έργου. Η δημιουργία ενός σχεδίου ή πλάνου αξιολόγησης συμπεριλαμβάνει τόσο την τελική-συνολική αξιολόγηση, όσο και τη διαμορφωτική αξιολόγηση που λαμβάνει χώρα καθ' όλη την πορεία του προγράμματος. Η τελική-συνολική αξιολόγηση αποτελεί μια ερευνητική δραστηριότητα που απαιτεί καθορισμένη μεθοδολογία και επιδιώκει με βάση τους διατυπωμένους στόχους ενός προγράμματος τον προσδιορισμό και την εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς του και παράλληλα τον εντοπισμό των παραγόντων που ενδεχομένως να επέδρασαν αρνητικά στην ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των βασικών συντελεστών του (Αντωνίου 2011). Η μεθοδολογία της τελικής ή συνολικής αξιολόγησης του προγράμματος περιλαμβάνει τη συλλογή, την καταγραφή και την ανάλυση στοιχείων με στόχο α) τον προσδιορισμό και την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος με κριτήρια βασισμένα στους διατυπωμένους στόχους και β) τον εντοπισμό και την εκτίμηση του βαθμού θετικής ή αρνητικής συμβολής των βασικών δραστηριοτήτων (Χασάπης 2000). Τα εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην τελική αξιολόγηση είναι το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη, η παρατήρηση κ.α.

Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα από την τελική αξιολόγηση αναφέρονται συνήθως στην απόκτηση γνώσεων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων ή και τη διαμόρφωση στάσεων, με συνέπεια την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και σε βάθος χρόνου την αναβάθμιση συνολικά της ποιότητας της εκπαίδευσης. Η διαδικασία, όμως, αυτή γίνεται μια φορά στο τέλος ενός προγράμματος και επιδιώκει να προσδιορίσει αθροιστικά το τι επιτεύχθηκε, σε αντίθεση με τη διαμορφωτική αξιολόγηση, που πραγματοποιείται κατά την εξέλιξη του προγράμματος και συμβάλλει στην επαναδιαπραγμάτευσή του και στη λήψη των αναγκαίων αποφάσεων για τη βελτίωση του (Βεργίδης 1993: 48). Αντικείμενα της διαμορφωτικής αξιολόγησης ενός προγράμματος αποτελούν (μεμονωμένα ή σε συνδυασμό) τα εξής: α) το αντικείμενο, η έκταση και το εύρος του περιεχομένου των θεματικών ενότητων, β) οι καθορισμένες κατά θεματική ενότητα εκπαιδευτικές μέθοδοι γ) το περιεχόμενο και η ποιότητα του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού, δ) η απόδοση των εκπαιδευτών, ε) η επίδοση των εκπαιδευόμενων και στ) η οργάνωση του χώρου και του χρόνου ανάπτυξης των εκπαιδευτικών

δραστηριοτήτων του προγράμματος. Η συλλογή, η καταγραφή και η ανάλυση των πιο πάνω στοιχείων γίνεται με κατάλληλα σχεδιασμένα ερωτηματολόγια, κλείδες παρατήρησης (Χατζηπαναγιώτου 2001, Χασάπης 2000).

Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΜΟΥ

Με βάση το θεωρητικό πλαίσιο που αναφέρθηκε προηγουμένως, θα περιγραφεί η διαδικασία που θα ακολουθήσουμε, προκειμένου να σχεδιάσουμε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα που θα απευθύνεται σε νηπιαγωγούς της περιφέρειας ευθύνης μου. Ειδικότερα, αφού ανιχνεύσουμε και αναλύσουμε τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών, θα καθορίσουμε τον σκοπό και τους στόχους του επιμορφωτικού προγράμματος. Στη συνέχεια θα προσδιορίσουμε τον τίτλο, τη χρονική διάρκεια, τον προβλεπόμενο αριθμό των συμμετεχόντων και τους επιμορφωτές του προγράμματος. Το επόμενο στάδιο αφορά την επιλογή των θεματικών ενοτήτων, των μεθόδων, των εκπαιδευτικών μέσων και των χώρων της επιμόρφωσης. Τέλος, αφού προσδιορίσουμε το κόστος και την οικονομική και διοικητική υποστήριξη του προγράμματος, θα προσδιορίσουμε τα κριτήρια και τις μεθόδους αξιολόγησης του προγράμματος.

ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

Για την ανίχνευση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών θα χρησιμοποιήσω ένα ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο είναι ένα ευέλικτο εργαλείο, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων μέσα από κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις. Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του ερωτηματολογίου είναι η ανωνυμία που προσφέρει και ο ελάχιστος χρόνος που χρειάζεται για να συμπληρωθεί. Επιπροσθέτως, η προκωδικοποιημένη μορφή τους διευκολύνει την αποδελτίωση του ερωτηματολογίου, την ταξινόμηση των απαντήσεων και τη μηχανογραφική τους επεξεργασία (Βάμβουκας, 1991). Σκοπός του ερωτηματολογίου που θα περιγραφεί στη συνέχεια είναι η διερεύνηση και αποτύπωση των επιμορφωτικών αναγκών και των απόψεων των νηπιαγωγών ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο και τον τρόπο επιμόρφωσής τους, ώστε μέσα από την ενεργή συμμετοχή τους να γίνει αποτελεσματικότερη και ουσιαστικότερη η επιμόρφωσή τους.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποβλέπει στη διερεύνηση των απόψεών σας σχετικά με τους τομείς, στους οποίους έχετε ανάγκη επιμόρφωσης και τις μορφές επιμόρφωσης που βρίσκονται πλησιέστερα στα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες σας. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και η συμπλήρωσή του βοηθά να καταγραφούν οι απόψεις σας, ώστε να οργανωθούν επιμορφώσεις που να ανταποκρίνονται στις πραγματικές σας ανάγκες.

Ευχαριστώ θερμά εκ των προτέρων

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΦΥΛΟ : Άνδρας Γυναίκα

2. ΗΛΙΚΙΑ Κάτω των 25 25-30 31-35 Άνω των 35

3. ΣΠΟΥΔΕΣ

Πτυχίο Σχολής Νηπιαγωγών	
--------------------------	--

Εξομοίωση	
Άλλο πτυχίο	
Μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης	
Διδακτορικό δίπλωμα	

4. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: Μόνιμος Αναπληρωτής

Β΄ ΜΕΡΟΣ

1. Ποιες μαθησιακές περιοχές του ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ πιστεύετε ότι θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο επιμόρφωσης :

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Πολύ λίγο
Μαθηματικά				
Μελέτη Περιβάλλοντος				
Γλώσσα				
Δημιουργία και Έκφραση				
Πληροφορική				
Σύνολο ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ				
Άλλο				

2. Ποια θέματα πιστεύετε ότι πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο επιμόρφωσης:

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Πολύ λίγο
Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις				
Διαχείριση προβλημάτων σχολικής τάξης				
Διοικητικά-οργανωτικά θέματα				
Διαπολιτισμική αγωγή				
Συνεργασία με τους γονείς				
Αντιμετώπιση παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες				
Εφαρμογή νέων τεχνολογιών				
Συνεργασίες και δίκτυα σχολείων				
Άλλο				

3. Ποιες μέθοδοι επιμόρφωσης πιστεύετε ότι θα ήταν πιο αποδοτικές;

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Πολύ λίγο
Εισήγηση - Διάλεξη				
Εργασία σε ομάδες				
Προσομοιωτικές διδασκαλίες				
Μελέτη περίπτωσης				
Παρακολούθηση διδασκαλιών και αξιολόγησή τους				
Άλλο				

4. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στο καθημερινό σας εκπαιδευτικό έργο; Αναφέρατε τρεις που θεωρείτε πιο σημαντικές.

- α).....
 β).....
 γ) .....

5. Μόλις ολοκληρώσατε τη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου που καταγράφει τις επιμορφωτικές σας ανάγκες. Υπάρχει κάποια ερώτηση που πιστεύετε ότι παραλείφθηκε; Αν ναι, ποια είναι αυτή;

.....
 .....
 .....

6. Πώς θα την απαντούσατε;

.....
 .....
 .....

Ευχαριστώ για τη συνεργασία

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΜΕΣΩ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

Ας υποθέσουμε, ότι από τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων, προκύπτει ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη θεματική της διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης. Αφού αναλυθούν τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού πληθυσμού, θα προχωρήσουμε στον σχεδιασμό του επιμορφωτικού προγράμματος, καθορίζοντας σε πρώτη φάση τον σκοπό και διατυπώνοντας τους στόχους του.

• **Σκοπός και στόχοι του επιμορφωτικού προγράμματος**

Σκοπός του επιμορφωτικού προγράμματος είναι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που αφορούν τη διαχείριση προβλημάτων της σχολικής τάξης. Μετά την παρακολούθηση του επιμορφωτικού προγράμματος αναμένεται οι επιμορφούμενοι: α) να μπορούν να εντοπίζουν τα προβλήματα που εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της τάξης, να

αναγνωρίζουν τις αιτίες τους και τον τρόπο που εκδηλώνονται, να τα συνδέουν με βασικές θεωρίες και να ερμηνεύουν τη σημασία τους και β) να μπορούν να τα διαχειρίζονται αποτελεσματικά στο πλαίσιο της τάξης.

- **Τίτλος επιμορφωτικού προγράμματος, χρονική διάρκεια, αριθμός συμμετεχόντων**

Τίτλος: Η διαχείριση προβλημάτων σχολικής τάξης

Χρονική διάρκεια: 4 μήνες.

Αριθμός συμμετεχόντων: όλη η εκπαιδευτική περιφέρεια χωρισμένη σε τρεις ομάδες που θα έχει το πλεονέκτημα αφενός των μικρότερων ομάδων αλλά και των διαφορετικών γεωγραφικά θέσεων συνάντησης για την καλύτερη εξυπηρέτηση των επιμορφούμενων νηπιαγωγών.

- **Επιλογή επιμορφωτών:** Η επιλογή επιμορφωτών γίνεται με βάση τη θεματική ενότητα. Επομένως η πρόσκληση επιμορφωτών που έχουν σπουδές και ειδίκευση σχετικά με θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης θα υποστήριζε το επιμορφωτικό πρόγραμμα και θα βοηθούσε πολύ τους ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς.
- **Επιλογή θεματικών ενοτήτων, εκπαιδευτικών μεθόδων, εκπαιδευτικών μέσων, επιμορφωτικού υλικού και χώρων επιμόρφωσης**
Θεματικές ενότητες: Πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες στο νηπιαγωγείο, διαχείριση προβλημάτων επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Εκπαιδευτικές μέθοδοι και τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι: η εισήγηση, η μελέτη περίπτωσης, το παίξιμο ρόλων, η συζήτηση, ο καταγισμός ιδεών, η εργασία σε ομάδες.
- **Προϋπολογισμός κόστους και πρόβλεψη για οικονομική και διοικητική στήριξη του προγράμματος**
Το πρόγραμμα δεν θα έχει κανένα κόστος ως προς την οργάνωση και την υποστήριξη του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- **Προσδιορισμός κριτηρίων και μεθόδων αξιολόγησης**
Η αξιολόγηση του προγράμματος θα αποτιμήσει τόσο το περιεχόμενο του προγράμματος, όσο και τους συντελεστές του. Συγκεκριμένα, όσον αφορά την αξιολόγηση του περιεχομένου ενός προγράμματος, αυτή επιβάλλεται να περιλαμβάνει την επιλογή της διδαχθείσας ύλης, την κατανομή της σε θεματικές ενότητες, την επικαιρότητά της, το διαθέσιμο για τη διδασκαλία της σε χρόνο, τη μεθόδευση και το κλίμα της διδασκαλίας, την ύπαρξη εναλλακτικών μεθόδων μάθησης για ενηλίκους, τη σύζευξη θεωρίας και πρακτικής άσκησης, καθώς και την πρόβλεψη μεθόδων ανατροφοδότησης των επιμορφωμένων. Η αξιολόγηση των συντελεστών θα βασίζεται στη μέτρηση της απόδοσης των εκπαιδευτών, της απόδοσης των εκπαιδευόμενων τόσο κατά τη διάρκεια, όσο και στην ανάπτυξη του προγράμματος.

ΦΥΛΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ (Λιακοπούλου, 2014)

Ημερομηνία:

- 1. Σας παρακαλούμε να αναφέρετε επιγραμματικά τις εκτιμήσεις σας για το επιμορφωτικό πρόγραμμα που παρακολούθησατε ως προς:**

	Εκτιμήσεις
Περιεχόμενο	
Συνοχή μεταξύ ενοτήτων	
Μεθοδολογία	
Επιμορφωτές	

- 2. Τι πιστεύετε ότι αποκομίσατε από το επιμορφωτικό πρόγραμμα;**

A) Σε επίπεδο γνώσεων

.....
.....
.....
.....
.....

B) Σε επίπεδο εφαρμογής στην πράξη (αν αποκομίσατε συγκεκριμένες ιδέες για εφαρμογή στην τάξη σας)

.....
.....
.....
.....
.....

- 3. Τι θα προτείνατε για τη βελτίωση**

A) του περιεχομένου

.....
.....
.....
.....

B) της μεθοδολογίας

.....
.....
.....
.....

Γ) του κλίματος

.....
.....
.....
.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αντωνίου, Α. (2011). *Η Ενδοσχολική Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών και ο Θεσμός του Σχολικού Συμβούλου*. Θεσσαλονίκη: Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στη Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Βεργίδης, Δ. (1999). Σχεδιασμός, οργάνωση και αξιολόγηση προγραμμάτων, τ. Γ, Δημήτρης Βεργίδης, Θανάσης Καραλής, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Βεργίδης, Δ. (2008). Σχεδιασμός και Οργάνωση Προγραμμάτων Εκπαίδευσης Ενηλίκων. στο: Βεργίδης, (Επιμ.), *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Σχεδιασμός, Οργάνωση και Αξιολόγηση Προγραμμάτων: τ. Γ' (2η έκδ.)*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Γραϊκός, Ν. (2014). Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και ο ρόλος του σχολικού συμβούλου: ενδοσχολικές κοινότητες πρακτικής και διαδικασίες εκπαιδευτικού αναστοχασμού. (σελ. 61-77). Στο Παπαναούμ, Ζ. & Λιακοπούλου, Μ. *Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Εγχειρίδιο Επιμόρφωσης*. Υ.ΠΑΙ.Θ.

Ehrich. L.C., Terry Simpson, Merv Wilkinson, (1995), *The Principal as Adult Educator in the Professional Development of Teacher*, *Professional Development in Education*, 21,2: 167-180.

Hopkins, D. (1989), *Identifying INSET Needs: A School Improvement Perspective*, στο R. McBride, *The In- service Training of Teachers: Some Issues and Perspectives*, London, The Falmer Press.

Κατσαρού, Ε. & Δεδούλη, Μ. (2008). Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο Χώρο της Εκπαίδευσης. Στο: *Επιμόρφωση Στελεχών Διοίκησης της Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Λιακοπούλου, Μ. (2014). Η σχολική μονάδα ως εστία επαγγελματικής μάθησης των εκπαιδευτικών (σελ. 36-61). Στο Παπαναούμ, Ζ. & Λιακοπούλου, Μ. *Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Εγχειρίδιο Επιμόρφωσης*. Υ.ΠΑΙ.Θ.

Μπότου, Α. (2013). *Προγράμματα Σπουδών και Εκπαιδευτικό Υλικό: Αρχές Ανάλυσης και Σχεδιασμού Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων*, εκπαιδευτικό υλικό του επιμορφωτικού Προγράμματος «Επιμόρφωση σε Θέματα Επιστημονικής-Παιδαγωγικής Καθοδήγησης για την απόκτηση Πιστοποιητικού Καθοδηγητικής Επάρκειας Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Sork, T. J. & R. S. Caffarella, (1989), *Planning Programs for Adults*, στο *Handbook of Adult and Continuing Education*: 233-245.

Χασάπης, Δ. (2000). *Σχεδιασμός, οργάνωση, εφαρμογή και αξιολόγηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης*. Αθήνα : Μεταίχμιο.

Χατζηπαναγιώτου, Π. (2001). *Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: ζητήματα οργάνωσης, σχεδιασμού και αξιολόγησης προγραμμάτων*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δάρδανος.